

Roma Mimarlığı: Ders 5 Transkript

27 Ocak, 2009 [geri](#)

1. Bölüm. Giriş ve İdeal *Domus Italica* [00:00:00]

Profesör Diana E.E. Kleiner: Günaydın. Gördüğünüz gibi, bugünkü dersimizin konu başlığı “Varsıl ve Ünlülerin Yaşam Biçimi: Pompeii Evleri ve Villaları”. Geçen dersimizde Pompeii’deki kamu yapılarının mimarisinden söz etmiştik. Şehirdeki forum, tapınak, bazilika ve hamam yapılarına ve bunların yanı sıra dükkanlara ve mezarlara değinmiştik. Bugün Pompeii’in konutları hakkında konuşacağız. Bu konu son derece önemlidir, zira sadece Pompeii’in değil, M.Ö. 1. – M.S. 1. yüzyıl konut mimarlığının geneli hakkında bilgi verir. Evler başka hiçbir yerde Pompeii’dekiler kadar iyi korunamamıştır. Yani buradaki örnekler sayesinde sadece Pompeii konutlarını değil; çok az konut kalıntısı olan Roma ve diğer Roma şehirlerinin konut mimarlığını da tanıma olanağını buluyoruz.

Şimdi perdede gördüğünüz yapı ile başlamak istiyorum; önde, soldaki yapıdan söz edeceğiz. Bu yapı Pompeii’in en işlek caddelerinden biri olan Via dell’Abbondanza üstündedir, Via dell’Abbondanza yani Bolluk Caddesi. Söz konusu yapı göreceli olarak iyi korunmuş durumdadır ve yapının bu derste bizim için önemi, gördüğünüz gibi iki katlı bir yapı olmasıdır. Bugünkü derste göreceğimiz gibi, Pompeii’in erken dönem yapılarının, evlerinin çoğu aslında tek katlı yapılardır; ama bu iki katlı bir yapı. İki katlı yapılar Pompeii’in konut mimarlığı tarihinde, oldukça geç bir evreye aittir. Bu yapı 62 yılındaki depremle 79 yılındaki Vezüv patlaması arasında bir yere tarihlenmektedir.

Bu örnek, gördüğümüz gibi iki katlıdır. Alt kat girişlere bakın, bunlar dükkan bile olabilir ve üst kat; bu gerçekten ilginçtir. Üst katta *cenaculae*, c-e-n-a-c-u-l-a-e, dediğimiz, açık panoramik pencereleri olan ikinci kat yemek odaları var. Pencereler gördüğünüz gibi sütunların arasında. Burada yine ilginç bir Helenleştirme, yani Roma mimarlığına Yunan unsuru katma fikrini görüyoruz. Bu sütunlar arasından manzara seyretme fikri de, Roma mimarlığında görülen erken Yunan mimarlığının etkilerinden birisidir. Yani sonuç olarak, burada iki önemli nokta var: Biri yapının iki katlı olması, yani bir Roma yapısına ya da bu örnekteki gibi bir Pompeii yapısına ikinci bir kat eklenmesi ki, bu depremle Vezüv patlaması arasındaki evreye kadar olmayan bir özelliktir. İkincisi ise, bu panoramik pencere fikridir. Panoramik görüntünün Romalılar için önemli olduğundan söz etmiştik.

Burada da bunu görüyoruz. İkinci katın cephesini açıyorlar ve siz bu yemek odalarından birinde oturup, sütunların arasından caddeyi, yoldan gelip geçeni seyredebiliyorsunuz.

Via dell'Abbondanza'daki bu yapı, Pompeii konut mimarlığı gelişim sürecinin sonlarına ait bir yapıdır. Şimdi yapacağımız şey, en başa dönüp Samnit Dönemi'nden Vezüv patlamasına kadar olan süreçte Pompeii konut mimarlığının izini sürmek olacak. Pompeii'in en erken konutları, M.Ö. 4. ve 3. yüzyılda, Samnit Dönemi'nde inşa edilmiştir. Samnitlerin Italik bir kavim olduğunu ve İtalya'nın yerlisi olduklarını hatırlayalım. Pompeii'in M.Ö. 8. yüzyılda kurulmuş olduğundan bahsetmiştik. Bu Italik kavimler de M.Ö. 4. ve 3. yüzyıllarda tabii ki, burada içinde yaşayacakları evler; sağlam evler inşa etmişlerdi.

Pompeii ve bunun bir uzantısı olan Roma konut mimarlığı dersimize *domus italica* ile başlamak istiyorum. *Domus italica* nedir? *Domus italica* Vitruvius'un kitabı sayesinde hakkında epeyce bilgi sahibi olduğumuz ideal Roma konutudur. Vitruvius Roma'nın ilk imparatoru olan Augustus'un zamanında yaşamış bir mimarlık kuramcısıdır. Vitruvius arkasında konut mimarlığı da dahil her tür mimari ile ilgili oldukça geniş kapsamlı bir eser bırakmıştır. Kitabında ideal Roma evi olarak düşündüğü *domus italica*'dan ve onu oluşturan bölümlerden ayrıntılı bir biçimde söz etmiştir. Şimdi onun yazdıkları doğrultusunda ideal Roma evini birlikte inceleyelim. Sanırım, gerçek Pompeii evlerinin, erken dönem evlerinin onun anlattıkları ile gerçekten örtüştüğünü bilmek ilginizi çekecektir. Şimdi bu evin hem planı hem restore edilmiş görüntüsünü birlikte inceleyelim. Yine bol bol terim kullanacağım, ama ders boyunca bu terimleri o kadar çok tekrarlayacağım ki, hepsi aklınızda kalacak. Evlerin bölümlerini ezberlemek için ayrıca çalışmak zorunda dahi kalmayacaksınız, bunu garanti edebilirim. Burada tipik bir *domus italica* planı görüyorsunuz. 1 numaralı mekan evin girişidir. Evin girişine *fauces* adı verilir, f-a-u-c-e-s. *Fauces* yani evin boğazı. Bazı örneklerde *fauces*'in önünde *vestibulum* denen bir vestibül yer alır. *Vestibulum*, hemen *fauces*'in önünde, evin saçağının altındadır. Yağmurlu havalarda kapı açılıncaya kadar ıslanmamak için burada durup bekleyebilirsiniz. Ama bunun gibi çok erken döneme ait *domus italica* evlerinde *vestibulum* pek görülmez. Yani şimdilik sadece *fauces*'i, evin girişini düşünün.

Fauces'in iki yanında yer alan küçük odalar var; bunlara *cellae* deniyor, tekil olursa *cella*, çoğul olursa *cellae*, c-e-l-l-a-e. Bunlar birkaç farklı şekilde tasarlanmış olabilirler. Bu küçük mekanlar yola kapalı olabilir; bu durumda

evin bir odası, fazladan bir yatak odası ya da yaşama mekanı olarak kullanılmış olabilir. Ya da bu ideal planda görüldüğü gibi, yola açılabilir. Yola açık olan mekanlar dükkan yani *tabernae* olarak kullanılırdı. Dükkanlar ya da *tabernae*, t-a-b-e-r-n-a-e. Dükkanlar ya ev sahibi tarafından ek gelir elde etmek işletilirdi veya bir başkasına kiraya verilirdi. Gördüğünüz gibi, *fauces*'ten evin en önemli mekanına; atrium'a giriliyor. Roma evlerinin ünlü atrium'u, a-t-r-i-u-m. Atrium evin resmi görüşme salonuydu. En başından şunu da belirtelim, bir Romalı için evin anlamı bugün bizim için olduğundan çok farklıydı. Bizler evlerimizi başımızı dinleyecek, işten, kalabalıktan uzaklaşabileceğimiz bir yer olarak görürüz. Elbette eşimizin, dostumuzun bizi ziyarete gelmesinden hoşlanırsınız; ama ev bizim için daha ziyade bir kaçış yeridir.

Bu tanım, evlerde ciddi iş görüşmelerinin yapıldığı Roma Dönemi için geçerli değildi. Evin erkeği, evin reisi olan erkek yani *paterfamilias* çoğu kez müşterilerini atrium'da ağırlardı. İş için ya da savaş nedeniyle evde olmadığı zamanlarda da karısı; ailenin kadın reisi yani *materfamilias* onun yerine işleri yine atrium'dan yürütürdü. Bu nedenle, atrium'u evin önemli konukları ağırlayıp, iş görüşmeleri yaptığınız; bu nedenle de görünüşüne önem verdiğiniz, halka açık bölümü olarak düşünün. Burası da atrium. Atrium'un ortasında dikdörtgen bir havuz görüyorsunuz. Bu *impluvium*'dur. *Impluvium*'da evin günlük su gereksinimi için yağmur suyu biriktirildi. Bu yağmur suyunu nasıl biriktirirlerdi? Çatıda gördüğünüz gibi, bir açıklık var; o da dikdörtgen şeklinde. Bu açıklığın adı *compluvium*'dur. *Compluvium* çevresinde suyun aşağı kayıp, alttaki *impluvium*'a akmasını sağlayacak eğimli bir çatı vardı.

Atrium ve dolayısıyla *impluvium*'un çevresinde yatak odaları var; burada 4 numara ile gösterilen yatak odaları yani *cubicula* yer alıyor; tekilse *cubiculum*, çoğulsa *cubicula*. Yani bunlar *cubicula*, evin yatak odaları. Gördüğünüz gibi, hepsi atrium'a açılıyor. Bu odalar çok küçük, evin diğer odalarından çok daha küçükler. Gerçekten sadece uyumaya uygundur; zira hem çok küçükler hem de genellikle çok karanlıklar. Bazılarının küçük yarık şeklinde pencereleri var, bunlardan birini daha sonra göstereceğim. Ama çoğu penceresiz, yani tam manasıyla sadece uyumaya elverişli mekanlar. Burada, 5 numara ile gösterilen mekanlar ise kanatlar yani *alae*; a-l-a-e; tekil hali *ala*. Evin *alae* bölümü. Kanatlar, aile geleneği ve dini tapınmalar bakımından çok önemli mekanlardır. Burası Romalıların ata kültünü barındıran mekanlardı. Genellikle ahşaptan ve bir kapısı olan bu kült yerlerinde atalarının büstlerini, portreleri saklıyorlar; ölüm yıldönümü

gibi, özel günlerde bunları dışarı çıkarıyorlardı. Ve hatta ailede fiziksel olarak ölene en çok benzeyen kişinin yüzüne bir maske takıp ölen kişinin anısına törenlere eşlik etmesi gibi de ilginç bir adetleri vardı. Yani sonuç olarak kanatlar, yani *alae* ailenin kült yeri idi.

Burada, eksen üzerinde 6 numarayı görüyorsunuz. Romalıların simetri kadar mekanların aynı eksen üzerinde olmasını da sevdiklerini biliyoruz. Burada *fauces* ve atrium'la aynı eksende olan oda *tablinum*'dur, t-a-b-l-i-n-u-m. *Tablinum* önceleri ana yatak odasıydı ve evin diğer yatak odaları olan *cubiculum*'lardan çok daha büyüktü; ama zamanla aile arşivinin saklandığı bir oda haline geldi. Dahası bugün göreceğimiz gibi, atrium ile arkadaki mekan arasında bir geçide dönüştü. 7 numara ile gösterilen yine oldukça büyük bir mekandır. Burası yemek odası ya da *triclinium*. Bu ideal Roma evi planında gördüğünüz gibi, atrium'a açılan ve atrium'dan kolayca girilen bir oda. Bu ideal Roma evinin arka kısmında, 8 numaralı mekan *hortus*, h-o-r-t-u-s yani bahçe var; ve tabii ki, üstü açık.

Bu restorasyon çizimine bakarsak, erken dönem evlerinin gerçekten ne kadar kapalı mekanlar olduklarını görebiliriz. Bunlar dışa çok az açılımı olan, geometrik düzende yerleştirilmiş mekanları ile oldukça sade yapıları. Gördüğünüz gibi, burada açıklık olarak sadece giriş kapısı, dükkan kapıları, *compluvium* yani çatıdaki delik ve *hortus* var. Ayrıca bir pencere falan yok. Çok dışa kapalı bir yapı. Ama başlangıçta böyle olsa da, bunun zamanla değiştiğini göreceğiz. Bu çok önemli ve ilginç bir evrim sürecidir.

Şimdi, en baştan ifade etmek istediğim bir başka nokta daha var. Hatırlayacaksınız, erken Roma tapınaklarını incelerken Romalıların Etrüsk planını ve bazı Yunan üst yapı unsurlarını birarada kullandıklarını görmüştük. Pompeii ve Roma konut mimarlığında da tapınak mimarlığındakine çok benzer bir durum görüyoruz. Etrüsklerin, Etrüsk mimarisinin etkisini göreceğiz. Burada, size daha önce de gördüğümüz bir Etrüsk mezar planını gösteriyorum. Bu mezarın genel düzenlemesine bakmanızı istiyorum; burada bir giriş, iki yanında biraz önce gördüğümüz *tabernae* yani dükkanlar gibi odalar var. Burada da atrium'dan pek de farklı olmayan geniş bir boşluk. Yine aynı eksen üzerine yerleştirme fikri; buradan giriyorsunuz, bu geniş boşluğa ulaşıyorsunuz ve burada Roma evindeki *tablinum*'a benzeyen bir oda ve bunun her iki yanında birer oda daha. Yani bu eksensel dizilim fikri çok önemli ve sanırım bu erken evleri inşa eden Samnitler ve diğerleri kesinlikle, Etrüsk yapılarını örnek almışlar.

Bu bize, aynı zamanda Romalıların erken dönemlerden itibaren, yaşayanların evleri ile ölümlerin evleri arasında yakın bir ilişki olduğuna inandıklarını da göstermektedir. Cerveteri'deki, Kalkanlar ve Sandalyeler Mezarı (Tomba degli Scudi e delle Sedie) olarak bilinen bu M.Ö. 6. yüzyıl Etrüsk mezarının içine baktığınız zaman bunun bir ev gibi düzenlenmiş olduğunu görüyoruz. Tüf bir kayalığa oyulmuş bu mezarda evde olması beklenen şeyler var; örneğin yataklar. Ayrıntılara dikkat edin. Taştan yastık bile koymuşlar; pek rahat değildir ama ev gibi görünmesini sağlıyor. Evlerdeki yatakların da bunlara çok benzediğini biliyoruz. Burada bir taht ve gördüğünüz gibi, hoş bir ayak taburesi var. Sonra, çok dikkatli bakarsanız tavanda taştan oyulmuş hatılları, kapı ve kalkanların etrafındaki silmeleri görebilirsiniz. Mezar da zaten, duvardaki kalkanlar ve buradaki taht nedeniyle Kalkanlar ve Sandalyeler Mezarı olarak adlandırılmış. Kısacası, Romalıları için yaşayanların evi ile ölümlerin evi arasındaki yakın bağ önemli bir noktadır ve bu nokta derslerde birkaç kez karşımıza çıkacak. Ayrıca, Samnitlerin Etrüsk prototiplerinden esinlenmiş olması da vurgulanması gereken bir diğer önemli noktadır.

2. Bölüm. Erken Pompeii Evleri ve İdeal Helenleştirilmiş Domus

[00:15:28]

Şimdi size gerçek Pompeii evlerinin, en azında M.Ö. 4. ve 3. yüzyıla tarihlenen erken örneklerin ideal *domus italica* planına ne kadar benzer bir plana sahip olduğunu göstermek istiyorum. M.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen ve Cerrah Evi (Casa del Chirurgo) olarak bilinen evle başlayalım. Bu ev, içinde bulunan ve burada bir kısmını gördüğünüz cerrahi aletler nedeniyle Cerrah Evi olarak adlandırılmıştır. Burada Yale'de de, Tıp Fakültesi'nde çok geniş bir cerrahi aletler koleksiyonu olduğu bilmek belki sizi şaşırtacak, o koleksiyonda antik Roma örnekleri de var. Sayıca belki bu kadar fazla değil; ama ilginç örnekler var. İlgilenenler gidip yerinde asıllarını görebilirler. Yani bu ev adını içinde bulunan bu aletlerden alıyor. Bu da en azından, ev halkından birinin mesleği hakkında bir fikir veriyor.

Burada Cerrah Evi'nin planını görüyoruz. Gördüğünüz gibi, M.Ö. 3 yüzyıla ait bu ev de ideal *domus italica* planına sahiptir. Eve buradan, *faucis*'tan giriliyor. İki yanında birer küçük oda. Plandan da net bir şekilde görüldüğü gibi, bu oda dışa kapalı, sadece atrium'a açılıyor yani eve ait bir mekan olarak kullanılmış. Diğerisi ise, sokağa açılıyor; bu da ya aile tarafından ya da bir kiracı tarafından işletilen bir dükkan olarak kullanılmış. Atrium *faucis* ile aynı eksen üzerinde. Atrium'da dikdörtgen bir havuz, yani *impluvium* olduğunu görüyoruz; üstünde *compluvium*. İki tarafında *cubicula*

yani evin atrium'a açılan yatak odaları. Bunlar kanatlar, yani evin kült mekanı olan *alae*. Burada da yemek odası olan *triclinium*, o da atrium'a açılıyor. Burada ise, bir veya iki sütunlu portiko olduğunu düşünüyoruz; ama daha geç dönemde yapılan bir ekleme de olabilir. Birazdan bunu açıklayacağım. Arkada ise, düzensiz bir forma sahip *hortus* yani bahçe yer alıyor. Sanırım bu örnekle, gerçek Pompeii evlerinin Vitruvius'un tanımladığı *domus italica*'ya ne kadar benzediğini görebiliyorsunuz.

Pompeii'den *domus italica* planına uygun bir diğer örnek, M.Ö. 3. yüzyıla ait Sallust Evi (Casa di Sallustio) olarak bilinen evdir. Bu da, çekirdek kısmı *domus italica* planlı bir evdir. Ama Pompeii'deki birçok ev gibi, bu da epey değişim geçirmiştir. Hatırlayacaksınız, 80 yılında Romalılar Pompeii'yi ele geçirdikten ya da koloni haline getirdikten sonra Samnitleri evlerinden atmış ve kendileri bu evlere el koymuşlardı; el koyduktan sonra da evlerde epey değişiklik yapmışlar. Yani bu eski Samnit evleri epeyce değişikliğe uğramıştır. Sallust Evi de bu duruma verilebilecek örneklerden biridir.

Ama hala *domus italica*'nın çekirdek planını görebiliyoruz. Giriş burada, eve *fauces*'den giriliyor; bunlara birazdan geleceğim. Girişle aynı eksen üzerinde *impluvium*'u ile atrium, burada *cubicula*, *alae* veya kanatlar burada. Evin *tablinum*'u bu. Bu örnekte *triclinium*'un atrium yerine *hortus*'a açıldığını görüyoruz. Bu aile yemek yerken atrium değil, *hortus* manzarası seyretmek istemiş. Şimdi bu evde özellikle ilginç olan, yola açılan dükkanlardır ve olasılıkla sonraki bir tadilat sırasında düzenlenmişlerdir. İlginçtir; çünkü plana bakarak bu dükkanın ne dükkanı olduğunu söyleyebiliriz. Aranızda, plana bakarak bunun ne dükkanı olduğunu söyleyecek bir gönüllü var mı?

Öğrenci: Ayaküstü yemek yenen yer.

Profesör Diana E. E. Kleiner: Ayaküstü yemek yenen lokanta, evet onlardan biri yani *thermopolium*. Çünkü içinde bir tezgah ve tezgahın üzerinde gözler var. Yani bu ailenin evinin önünde ya kendilerinin ya da kiracılarının işlettiği bir *thermopolium* yani ayaküstü yemek atıştırabileceğiniz bir dükkan var. Sonuç olarak, M.Ö. 3. yüzyıla ait bu iki örnek yani Cerrah Evi ve Sallust Evi orijinal *domus italica* planına uygun evlerdi.

M.Ö. 2. yüzyılda konut tasarımında oldukça sıradışı bir değişim görüyoruz. Bu, tapınak mimarlığında karşılaştığımız değişimle ilintili bir değişimdir.

Evet, Etrüsk tipi bir plana bakıyorduk; bu plana belli ölçülerde sadık kalınmıştı. Ama M.Ö. 2. yüzyılda, birdenbire evlerine daha Yunan'a özgü bir görünüm verme tutkusu belirdi ve tasarımlara erken Yunan mimarlığından öğeler eklemeye başladılar. Sonuç oldukça sıradışıydı. Burada size Helenleştirilmiş *domus* dediğimiz ev tipinin ideal planını gösteriyorum. Bu, Yunan öğeleri eklenmiş ev tipidir. Şimdi bu ideal Helenleştirilmiş *domus* planına yakından bakalım.

Gördüğünüz gibi, evin çekirdek kısmı *domus italica* gibidir. Eve buradan giriyorsunuz; ama bu kez bir *vestibulum* var. Evin girişinin yani *fauces*'in önüne yerleştirilmiş bu vestibülün amacı geleni, içeriye alınıncaya kadar kötü hava koşullarından korumaktır. Yani burada *vestibulum*'u ve *fauces*'i görüyorsunuz. İki yanında birer küçük oda var; bu örnekte bunlar dükkan değil. Yağmur suyunu toplamak için kullanılan *impluvium*'u ile atrium burada. 4 numarada her zamanki gibi, *cubicula* yani yatak odaları var; 5 numarada yine her zamanki *alae* veya kanatlar. 6 numara, 7 numara ile aynı eksende yerleştirilmiş olan *tablinum*; *triclinium* atrium'a açılıyor. Yani sonuç olarak, çekirdek kısım orijinal *domus italica*'dır ve bu bölüm Helenleştirilmiş *domus*'da da bir bütün olarak korunmuştur.

Ama bakın burada ne olmuş. 8 numara ile gösterilen alanda, Yunan mimarisinin etkisi ile tapınak mimarlığında da görülen bir değişim yaşanmış; evin içinde sütun kullanılmış ve bahçe buraya yerleştirilmiş. Bu sütunlu bahçe avlusunun teknik terimi peristil'dir, p-e-r-i-s-t-i-l. Bu tapınak mimarlığında da gördüğümüz bir yeniliktir. Orada da mimarlar tapınağın çevresini peripteral bir sütun dizisi ile çevrelemişlerdi; Yunan mimarlığından esinlenerek tapınağın etrafına yerleştirilmiş olan bağımsız sütunları hatırlıyor musunuz? Burada da aynı şey söz konusu; tek fark bunlar yapının içinde. Yani buraya bahçeyle birlikte peristilli bir avlu yerleştirilmiş. Ayrıca iki yanda fazladan yatak odaları yani *cubicula* var; bu hoş bahçe manzarasına bakan yatak odaları herhalde çok istenilen bir şeydi. Arkada iki *triclinia* daha, yemek yerken de manzaranın tadını çıkarmak için; ama bu dar kapılardan pek bir manzara görünmüyordu herhalde ama yine de peristilli avluya açılıyorlardı. Burada da aynı evin restore edilmiş halini görüyoruz, giriş. Bakın burada girişe eklenen sütunları bile görebiliyoruz. Daha kapıda size bu ev sahibinin Yunan kültürünü bilen, evinde ondan alıntılar kullanan, kültürlü biri olduğunu söylüyor. *Compluvium* burada. Üstten peristil sütunlarını görebiliyoruz. Sütunlarıyla üstü açık bir avlu. Ama hala dışardan çok sade bir görünümü var; penceresi yok, oldukça dışa kapalı bir mekan.

Öğrenci: Merak ettim – Baktım ama göremedim—Yemek nerede hazırlanıyordu?

Profesör Diana E.E. Kleiner: Bu evlerden bazılarında mutfak var; birazdan bir örnek göstereceğim. Olasılıkla bildiğimizden daha fazla örnekte mutfak vardı, ama bunun saptaması kalıntılara bağlı. Ama kesinlikle örnekleri var. Yani mutfakları vardı.

3. Bölüm. Pompeii'in Helenleştirilmiş Evleri [00:25:07]

Peki, şimdi size Helenleştirilmiş *domus* planına uyan birkaç örnek göstermek istiyorum. Bu ilk örneğimiz. Pompeii'in en bilinen evlerinden biri ve yakın bir zamanda gitmeyi planlıyorsanız, bir “mutlaka görülmesi gerekenler” listeniz olmalı, bu da Pompeii'de mutlaka görülmesi gerekenlerden biri; Vettii Evi (Casa dei Vettii). Kesin olarak emin olmasak da, bu evin Vettius Kardeşlere ait olduğunu düşünüyoruz. Vettii Evi M.Ö. 2. yüzyıl ve sonrasına tarihleniyor. Planının Helenleştirilmiş *domus* tipi ile ne kadar uyumlu olduğunu görüyoruz. Çekirdek kısım yine *domus italica*. Girişi buradan *fauces*'den, iki yanda küçük oda, bu örnekte odalar, dükkanlarda olduğu gibi yola açılmıyor yani eve ait mekanlar; *impluvium* ile atrium burada; iki yandaki *cubicula* sayıca daha az, burası *alae*, bakın *tablinum* ne olmuş. *Tablinum* gitmiş yerinde bir çift duvar ayağı var – bu ayakları birazdan göstereceğim, çok iyi korunmuş durumdadır.

Sonuç olarak, *tablinum* yok olmuş. Bu alan, evin çekirdek kısmını bahçeye bağlayan bir geçit haline dönüşmüş. Peristilli bir bahçe; gördüğünüz gibi, sütunlarla çevrili. Ve bahçenin ne kadar önemli bir mekan haline gelmiş olduğunu görüyorsunuz. Ev sahipleri bu muazzam bahçe için evin diğer mekanlarını küçük tutmaya karar vermiş. Buraya da bahçeye açılan, çok geniş bir yemek odası, *triclinium* yapmışlar. Buradaki açıklık çok daha geniş, yani yemeklerini bahçe manzarasına bakarak yiyebiliyorlardı. Belli ki, peristilli bahçeleri ile gurur duyuyorlardı. Yani bu evde bazı büyük değişiklikler var. Ama tüm bu değişimlere rağmen evin dışardan hala çok yalın ve kapalı bir yapı olduğunu belirtmek isterim. Evin bu restore edilmiş haline bakarsak, muhtemel dış görünümü hakkında bir fikir edinebiliriz. Geometrik düzende kübik bir yapı. Sadece giriş ve belki bu küçük pencereler vardı; belki de yoktu. Bir de *compluvium* ve peristilli avlu. Hepsi bu, yani ev erken dönemdeki *domus italica* gibi dışa kapalı bir yapıydı. Anlayacağınız, dış görünümle ilgili büyük bir değişim yok.

Bu eve herkesin akın etmesinin nedenlerin biri de evin çok iyi korunmuş olmasıdır. Tabii bazı restorasyon çalışmaları da yapılmıştır; ama dediğim

gibi, gerçekten mutlaka görülmesi gereken bir yapı, zira bu tip evlerin geçmişte neye benzediğini en iyi bu evde anlayabilirsiniz. Burada evin içindeyiz, *fauces*'ten geçerek geldik. Atrium'da duruyoruz. Havuzu yani *impluvium*'u görüyorsunuz; tepede *compluvium*, o da çok iyi durumda korunmuş. Sanırım bu sahip olduğumuz, en iyi ya da ona yakın durumda korunmuş *compluvium* örneğidir. Gördüğünüz gibi, küçük antefiksler gibi terracottalarla süslenmiş. Durduğumuz yerden bir zamanlar *tablinum* olan, şimdi ise basit bir geçite dönüşmüş olan yere bakıyoruz. Bu geçit atriumu, sahipleri için evin en önemli bölümü olan bahçeye bağlıyor. Bu geçite bakıyoruz. İki yanda, *tablinum*'dan geriye kalan büyük ayakları görüyoruz. Onun ötesine baktığınızda ise bahçeyi görüyorsunuz. Bahçeyi çevreleyen sütunlar, duvarlarında da resimler var; içerde her şey çok canlı ve hoş.

Burada çok net görülen ve daha önce de sözünü ettiğimiz başka bir şey daha var; o da Romalıların manzaraya; bir mekandan başka mekanın görünümüne ne kadar önem vermiş olduklarıdır. Terracina'daki Jupiter Anxur Kutsal Alanı'nı, oradaki ışık oyunlarının sergilendiği o muhteşem yatay ve dikey geçişleri hatırlayın. Burada da aynı şeyi görüyoruz. Aydınlık dış mekandan, daha karanlık bir alana yani *fauces* giriş, ardından *compluvium*'dan gelen ışıkla biraz aydınlatılmış bir mekan, bunun ardından da pırıl pırıl aydınlık bir bahçe. Yani bir karanlık, bir aydınlık, bir karanlık bir aydınlık mekan – yapı boyunca gelişen bu mekan ve ışık devinimi, çok Romalılara özgü bir uygulamadır. Tabii, bir başka konu da eksen vurgusudur; yapı içindeki dizilim hep belli bir eksen üzerindedir.

Bu bahçenin günümüzdeki görünümü. Tabii, geçmişte belki de çok daha güzeldi. Ama yine de içindeki yeşilliklerle, sütunlarıyla, bahçe mobilyalarıyla, mermerden küçük bir çeşmesiyle, duvarlarındaki resimleriyle – ki, şimdi pek de iyi durumda değiller, bunların daha canlı olduklarını düşünün – bahçenin nasıl bir yer olduğu konusunda bir fikir veriyor. Önümüzdeki derslerde daha iyi durumda olan duvar resimlerinden örnekler göstereceğim, o zaman bu resimlerin ne kadar canlı olduklarını göreceksiniz. Sütunları da görüyoruz; bir kısmı taştan, bir kısmı da, size daha önce gösterdiğim şu tuğla gibi görünen kiremitlerden yapılmış. Ama her iki durumda da beyaz *stucco* ile kaplanmış. Neden beyaz *stucco*? Çünkü Yunan mermeri gibi görünmesini istiyorlardı. Yani bu da Roma konut mimarlığındaki Helenleştirme girişiminin, olabildiğince Yunan'a özgü bir görünüm bir elde etme çabasının bir parçasıdır.

Mutfakları sormuştunuz. İşte, bu Pompeii'de en iyi korunmuş mutfakımız. Hakikaten çok etkileyici. Bu bir ocak, belli ki aile Vezüv'den kaçarken bu

tencereler, kaplar ocağın üstündeydi. Evlerde Kadınlar Bölümü denen bir yerde bulunuyordu. Olasılıkla ailenin, bu örnekte Vettii Kardeşlerin sahip olduğu kölelerin bir bölümü de orada kalıyordu.

Pompeii'den Helenleştirilmiş *domus* tipine uygun bir diğer ev de gördüğünüz bu evdir. Bu, Pompeii'deki Gümüş Düğün Evi'nin (Casa delle Nozze d'Argento) planıdır. Evin M.Ö.1. yüzyılda yeniden şekillendirildiğini düşünüyoruz; ama bu konu tartışmalıdır. M.S. 1. yüzyıl içinde de yenilenmiş olabilir. İlginç bir yapı. 19. yüzyıl sonunda, sanırım tam olarak 1893 yılında, İtalya Kral ve Kraliçesi bu evi ziyaret eder ve çok beğenir. Eve Gümüş Düğün adı kral ve kraliçenin evlilik yıldönümlerine bir gönderme olarak verilmiştir.

Harika bir ev ve planın ne kadar uygun olduğunu görüyorsunuz. Çekirdek yine tam *domus italica* tipi. Bu da yine sahibinin Helenleştirme isteği doğrultusunda değişim geçirmiş evlerden biridir. Eve *fauces*'den giriyoruz. İki yanda *fauces*'e açılan küçük odalar. Bu sıradışı bir düzenlemedir. Burada *impluvium*'u ile atrium; iki yanında *cubicula*; evin kanatları yani *alae*; yemek odası burada; iki adet peristilli avlu; arkadaki küçük olan, sol kısımda da daha büyük bir avlu yer alıyor. Yani bu aile tek bahçeyle yetinmemiş, iki bahçe yapmışlar. Evin büyük bir bölümünü bahçelere ayırmışlar. Evin en ilginç özelliği ve bu evi göstermek için seçmenin nedeni, atrium'un da Helenleştirilmeye başlamış olmasıdır. Bakın atrium'da ne olmuş. Atrium'da *impluvium*'un çevresine sütun koymuşlar. Yani peristiller yetmemiş, her yerde sütun istemişler. Dört sütunlu atriumların teknik adı *atrium tetrastylum*'dur.

Bu bile yetmemiş. Yukarıda, sol üstteki odaya bakın. Sol üstteki bu oda ziyafet salonudur; yani bir başka yemek odası ama özel bir yemek odası. Gördüğünüz gibi, küçük peristilli avluya bakıyor. Açıklık oldukça geniş, yani çok güzel bir peristilli bahçe manzarası görüyor olmalıydı. Ve bakın burada da dört adet sütun var. Bu ziyafet salonunun özel bir adı var, *oecus*, o-e-c-u-s, çoğulu *oeci*, o-e-c-i . Gördüğünüz gibi, *oecus*'un içinde de dört tane sütun var; buna da *oecus tetrastylum* diyoruz.

Peki, Gümüş Düğün Evi'nin planını gördük, şimdi de evin bugün nasıl görüldüğüne bir bakalım. Bu ev Vettii Evi kadar iyi korunamamıştır ama yine de eski halinin neye benzediği konusunda bir izlenim edinebiliriz. Bizim açımızdan evin en önemli odası, çok sağlam kalmış olan *oecus*'dur. Şimdi yine atriumdan görülen manzaraya bakıyoruz. Evin *impluvium*'u – biraz yosun tutmuş – neyse burada onu ve üzerindeki *compluvium*'u

görüyoruz. Burada bizim için önemli olan atriumun, *impluvium*'u çevreleyen; tavanı ve tabii ki *compluvium*'u destekleyen dört sütunuyla bir *atrium tetrastylum* olmasıdır. İlginç olan bir diğer nokta da, sütunların işleniş biçimidir. Gördüğünüz gibi, yivli ve üzeri *stucco*'ludur. Cori'deki, Hercules Tapınağı'nı hatırlıyor musunuz? Oradaki üst kısmı yivli, altı kısmı da önce *stucco* ile kaplanmış sonra da boyanmış sütunlardan sözünü etmiştik. Burada da aynı şeyi görüyoruz. Çok yakından bakınca, sütunun alt kısmındaki kırmızı boya kalıntıları bile görünüyor. Yani inşaat uygulamaları anlamında ilginç benzeşmeler var. Burada da Vettii Evi'nde olduğu gibi, atriumdan, *tablinum*'dan geriye kalan geçitten, ev sahibi için en önemli bölümlerinden biri, hatta belki de en önemlisi olan peristilli bahçeye bakıyoruz.

Bu Gümüş Düğün Evi'nin *oecus*'u; gördüğünüz gibi, çok iyi durumda kalmış. Ve birçok açıdan ne kadar ilginç bir mekan olduğunu görüyorsunuz. Bu bir tetrastylus *oecus*, yani dört sütunlu bir ziyafet salonu. Bu sütunlar stuccolanmış ve boyanmış. Boya çok iyi durumda korunmuş. Kırmızımsı morumsu bir renk. Olasıkla Mısır'a özgü porfir izlenimi verilmek istenmiş, p-o-r-f-i-r. Porfir o zaman sadece Mısır'dan getirilen bir taş cinsiydi ve Pompeii'ye kadar taşıma masrafı çok yüksek, pahalı bir malzemeydi. Bu tabii ki porfir değil; sadece boyalı bir sütun. Ama ev sahibi evinde kullanmak üzere uzaklardan pahalı malzemeler getirtecek kadar zengin olduğu izlenimi uyandırmak istemiş olabilir. Bakın, bir de beşiktonoz var. Ama bu beton değil; ahşaptan yapılmış. Ama çok özenli bir işçilik, duvarlarda da resimler var. Bugün biraz yıpranmış durumdadır ama yine de odanın orijinal görünümü konusunda bir fikir veriyorlar. Ve dediğim gibi, Roma duvar resimlerine, özellikle de burada gördükleriniz gibi, mimari betimlemeleri olanlara ayrıntılı olarak değineceğiz. O konuya önümüzdeki ders başlayacağız, sonraki derste de devam edeceğiz.

4. Bölüm. Faunus Evi [00:38:32]

Şimdi, Pompeii'deki hiç kuşkusuz, korunagelen en önemli eve bir bakalım. Bu Faunus Evi'dir (Casa del Faunus). Pompeii'deyken ve sadece iki ev gezmeye vaktiniz varsa, Vetti Evi'ne ve bu Faunus Evi'ne gitmeniz gerekir. Faunus Evi'nin büyük bir bölümü M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenir. Burada Pompeii'in bir kesimini görüyoruz; bir dizi ev sarı ile işaretlenmiş. Bunu göstermemin sebebi, Faunus Evi'nin büyüklüğünü görmemiz. Bu planda da gördüğünüz gibi, diğerlerinden çok daha büyük ve bloğun tamamını kaplıyor. Örneğin, buradaki Vettii Evi'ne bakın. Vettii Evi'nden en az iki kat

daha büyük. Yani çok geniş bir ev. Belli ki, ne ev ne de dekorasyon için masraftan kaçınılmış.

Faunus Evi'nin planına bakarsak; bunun hiç kuşkusuz, Helenleştirilmiş *domus* tipine uygun olduğunu görürüz. Eve buradan, *fauces*'den giriyoruz ve bir *vestibulum*; iki yanında birer *cella* olduğunu görüyoruz. *Impluvium* ile atrium; iki yanda *cubicula*; kanatlar ya da *alae*. Bunun da bir *tablinum*'u var, burada görüyorsunuz. Ardında iki tane sütunlarla çevrili yani peristilli avlu, önde küçük olan, arkada da büyük olanı. Plan önümüzdeyken bu odayı aklınızda tutun. Bu çok ilginç bir odadır. Dikdörtgen bir oda, bir cephesinin iki yanında kaide üzerinde bir çift sütun ve duvar ayağı var. Doğrudan peristilli avluya açılıyor, Büyük İskender'den dolayı İskender Eksedrası, e-k-s-e-d-r-a olarak adlandırılan bu odanın tabanında ünlü İskender Mozaığı vardı. Büyük İskender'i betimleyen bir mozaik, birazdan göreceğiz.

Ama önce evin dışardan nasıl görüldüğüne bakalım. Çok iyi korunmuş durumdadır. Vettii Evi'nde olan çatı burada yok; ama onun dışında epey iyi durumda. Burada evin bulunduğu sokağa doğru bakıyoruz. Çokgen taş döşemeyi, son derece çağdaş görünen kaldırımları, basma taşlarını görüyorsunuz. Burada da Faunus Evi'nin fasadı yani cephesi. Girişi görüyorsunuz; girişin iki yanında Korinth başlığı taşıyan duvar ayakları var. Bu önemli, çünkü daha bu Helenleştirilmiş *domus* tipindeki eve girmeden ev sahibinin, Yunan öğelere olan düşkünlüğünü haber veriyorlar.

Sonra eve girip vestibülde duruyoruz. Buradaki dekorasyonun epeyce korunmuş olduğunu görüyorsunuz. Duvarlarda taş blokları gibi görünen tasvirler var; göz aldanmasından yararlanmışlar. Bu Birinci Stil duvar resmine bir örnektir. Önümüzdeki ders bundan söz edeceğiz. Burada üstte de bir kült yeri hala görünür durumda. Burada olasılıkla ailenin tapındığı tanrı veya tanrıların heykelleri duruyordu. Bu, eve girişin nasıl olduğunu gösteren çok mükemmel bir görüntü; önce vestibüle geliyorsunuz; sonra *fauces*'den içeri girip atrium'a ulaşıyorsunuz; sonra da arkadaki peristillere, birbiri ardına yerleştirilmiş küçük, sonra büyük bir mekan. Bu dersler boyunca defalarca tekrarladığımız bir noktayı yine gözler önüne seriyor. Yani Romalıların panoramik görüntülere önem verdiğini. Eve girdiğiniz andan itibaren hem bir dizi aydınlıktan karanlığa, aydınlıktan karanlığa geçiş hem de bir dizi farklı görsel deneyim yaşıyorsunuz. Tüm bu algı zenginliği eve girişi, ev boyunca ilerlemeyi çok sıradışı bir deneyim haline getiriyor. Burada yine başlıkları görebilirsiniz.

Bu atrium'un günümüzdeki halini gösteren, mükemmel bir resim.. *Impluvium*'un önünde duruyoruz. *Impluvium*'un içinde bronzdan bir Dans Eden Faunus heykeli bulunuyor; ev adını da bu heykelden alıyor. Burada gördüğünüz bir kopyası, aslı bugün Napoli Arkeoloji Müzesi'ndedir. Bu noktadan bakarken *fauces*'den atrium'a ve son olarak da Yunan stilinde bir yığın sütunun bulunduğu peristile doğru uzanan görsel şöleni de algılayabiliyoruz. Bir başka ilginç görüntü; Hala atrium'dayız. Dans Eden Faunus heykeli burada. Yan duvara bakıyoruz. Bu, yüzümüz Faunus'a dönük durduğumuzda solda kalan duvar. Bu, bize atrium'a açılan *cubiculum*'ların neye benzediğini gösteriyor. Gördüğünüz gibi, son derece karanlık. Bu odada bazı küçük yarık pencereler, burada da biraz daha büyükleri var ama yine de epey karanlık; yani ancak yatak odası olabilirler, başka bir işlev için uygun değil. Bu fotoğrafta ayrıca *stucco* ile sıvanıp farklı renklere boyanmış kabartmalarla süslenmiş moloz duvarı da görebiliyoruz. Bu yine bir Birinci Stil Roma duvar resmi örneği. Bunun ne anlama geldiğini bir sonraki derste ayrıntılı olarak konuşacağız.

Bu, Faunus Evi'nin restore edilmiş hali. Evin tüm bu Birinci Stil resimler sağlamken nasıl görüldüğünü gösteren harika bir model. Atrium'dan önündeki büyük duvar ayakları ile ev sahibinin Yunan öğelerine olan tutkusunu yansıtan eski *tablinum* mekanına bakıyoruz. Ardında, fazlasıyla Yunan'a özgü olan sütunlarıyla bir peristil manzarası görüyoruz. Yani burada Helenleştirilmiş *domus* tipinde son moda ev yapmakla kalmamış, bir de Yunan kültürünü bildiğini ve kendini buna adanmış üst üste vurgulayan ve ayrıca tüm bunları yapabilecek maddi güce sahip bir ev sahibi ile karşı karşıyayız. Konuyu işlerken göreceğimiz gibi, Birinci Stil duvar resmi de Yunan prototiplerine dayanır. O da yapıdaki bir diğer Yunan unsurdur.

Bu sizce hangi oda? A, size bunu planda göstermeyi unuttum. Bu evin birden fazla atrium'u olduğunu göreceksiniz. İki adet *atria* var. Bu da onlardan biri. Bu bir *atrium tetrastylum*, çünkü gördüğünüz gibi, her biri *impluvium*'un bir köşesinde olmak üzere dört tane sütunu var. Yani evin iki peristili ve biri sütunlu olmak üzere iki de atrium'u var. Bu görüntü ayrıca, daha önce Pompeii Bazilikası'nın sütunlarıyla ilgili sorduğunuz sorunun yanıtını da görmemiz açısından çok yararlı oldu. Sütunların neden öyle görüldüğünü sormuştunuz, ben de size sütunların parçalar halinde yapıldığını söylemiştim; bakın burada bu parçaları, yani üst üste yerleştirilen kasnakları çok açık bir şekilde görüyorsunuz. Yani zamanla kasnakların birbirinden ayrılıp yıkılması ve sütunların Pompeii

Bazilikası'nda gördüğümüz hale gelmesi gayet kolay. Bu da peristillerden birinden bir görünüm. Burada da inşaat tekniği açısından ilginç bir nokta söz konusu. Pompeii'deki sütunlar genellikle ya yerli tüften ya da tuğla gibi görünen kiremitlerden yapılmıştır. Her iki tipte de yüzey, mermervari bir görünüm elde etmek için beyaz *stucco* ile kaplanıp yivlendirilmiştir. Yine Yunan özelliklerini vurgulamak için göz yanılığısından yararlanılmış.

Bu eksedradan bir görünüm. Daha önce sözünü ettiğim birinci peristle bakan; önünde kaide üstünde sütunları olan İskender Eksedrası. Alttaki kırmızı, üstteki beyaz renge dikkat edin. Gördüğünüz gibi, iki duvar ayağı da kırmızıya boyanmış. Ve yine gördüğünüz gibi, burada duran turistler yere bakıyor. Yerdeki kopyaya bakıyorlar. Uzun süre, son gidişime kadar orada bir şey yoktu ve birçok insan aslında orada, yerde bir mozaik olduğu bilmiyordu bile. Ama şimdi oraya bir kopya kondu. Mozağin, çok uzun süre önce oradan kaldırılan aslı bugün Napoli Arkeoloji Müzesi'ndedir. Ama en sonunda buraya da bir kopya koydular ve Faunus Evi'ni ziyaret edenler artık mozağin nerede durduğunu görüyorlar. Bu, mozağın; bu sıradışı Büyük İskender Mozağı'nin Napoli Arkeoloji Müzesi'nden bir görüntüsü. Burada gördüğünüz gibi, duvara asılı olarak sergileniyor ama aslında bu şekilde sergilenmek üzere tasarlanmamıştı. Faunus Evi'nde yer mozağı olarak kullanılmıştı. Ama bakın, çok hoş bir şekilde buraya sütunlar, duvar ayakları koyarak orijinal ortamının havası verilmeye çalışılmış. Eksedra'nın evin içindeki görünümü oluşturulmuş; sadece mozaik yanlış yere konmuş, yerde olmalıydı.

Ama yine de bunun sıradışı bir sanat eseri olduğunu görebiliyoruz. Çok fazla ayrıntıya girmeyeceğim ama kesinlikle kaçırılmaması gereken bu sanat eserini görmeyi istedim. Pompeii ve çevresini görmeye gittiğinizde Napoli Arkeoloji Müzesi'ni de mutlaka ziyaret edin. İtalya'daki en güzel müzelerden biri, çok etkileyici bir müze ve tabii ki, Pompeii'den birçok buluntu da şimdi bu müzede. Yani mutlaka görülmesi gerekenler listesinde olmalı. Mozaikte İskender ile Pers Kralı Darius, d-a-r-i-u-s, arasındaki ünlü Issos Savaşı, I-s-s-o-s betimlenmiş. Savaşta kazanan taraf İskender'in ordusuydu ve bunu da burada görebiliyoruz. Faunus Evi'nin anlamını tam olarak kavrayabilmemiz bakımından bu betimleme önemlidir. Bildiğimiz kadarıyla bu mozaik, şimdi kayıp olan bir Yunan resminin kopyasıdır. Aynı sahnenin betimlendiği orijinal resim bir Yunan ressam tarafından M.Ö. 3. yüzyıl civarında yapılmış. O resmin bir kopyası M.Ö. 2. yüzyıl içinde bu evde mozaik olarak yapılmış.

Sonuç olarak, bu da ev sahibinin Yunan sanatına olan düşkünlüğünün ve etrafında olabildiğince çok Yunan unsuru görmek istediğinin, dahası bir mozaik yapımcısına böyle görkemli bir mozaği ısmarlayabilecek düzeyde bir gelire sahip olduğunun bir başka göstergesidir. Bu mozaik hakkında birçok kişi “işte bilirsiniz, orijinal resmin soluk bir yansımasından başka bir şey değil, tipik bir ikinci el sanat yani Roma sanatı. Yunan sanatı olmasaydı bunu yapamazlardı; kendi başlarına ortaya bir şey çıkaramamışlardır” der. Ama bunun doğru olmadığını söylemem gerekir, ayrıca böyle bir işi mozaikle yapmanın resmetmekten çok, çok daha zor olduğunu da belirtmem gerekir. Düşen atlarıyla, havaya yükselen mızrakların, yerdeki silahların doğru perspektifiyle bu kadar hareketli bir savaş sahnesini yapmak zoru başarmaktır.

Bunu mozaikle yapmak çok hayret vericidir, her bir motifin *tesserae* ile yani küçük taşlarla, çok renkli taşlarla yapıldığını, bu taşları tek tek harç içine yerleştirerek bu tablonun oluşturulduğunu bir düşünün. Bence bu işi mozaikle başarmak, boya ile yapmaktan çok ama çok daha büyük ustalık ister.

Hızla birkaç ayrıntıya değinelim. Atlardan birinin üstünde İskender’in kendisini görüyoruz. Bu Helenistik general ve kral inanılmaz bir şekilde betimlenmiş. Burada en sevdiği atı Bucephalus’un üzerinde. Ve bence özellikle at ile insan arasındaki bu ilişkiyi yakalamak yetenekli bir mozaik ustasının ve atölyesinin mükemmel bir çalışmasıdır. Bakın, sadece gözler değil; İskender’in rüzgarda dağılan saçları ile atın aynı şekilde dalgalanan yelesi biribiri ile ne kadar uyumlu. Sanatçı, burada gayet net bir şekilde gördüğünüz bu küçücük taşlarla bile gerçekten anı yakalamış. Bu taşlarla işledikleri gölgelere bakın, inanılmaz. Size göstereceğim bir diğer ayrıntı Darius figürüdür; atlı arabasında gösterilmiş. Gördüğünüz gibi, İskender’e bakıyor, bu büyük Helenistik kraldan hem büyülenmiş hem korkmuş gibi. Bozguna uğramış, geri çekiliyor; çünkü gördüğünüz gibi, sürücüsü arabayı aksi yöne döndürmüştü, atı kamçılıyarak aksi yöne gidiyor yani İskender’den uzaklaşıyor. Atını arkadan görüyoruz. Bu atı çizmek gerçekten zor bir iş. Sürücü de İskender’e korku içinde bakıyor, atı da uzaklaşmak için dönüyor. Yani çok dramatik bir an yakalanmış.

Ve bence en mükemmel ayrıntı burada aşağıda gördüğünüz yere düşmüş Pers askeri; kalkanı da üzerine düşmüş ve kalkan o kadar parlak ki, üzerinde kendi yüzünün yansımasını görebiliyor. Bunun ayrıntısını göstermek istiyorum; bakın yüzün yansımasını burada görüyorsunuz. Bu özellikle çok başarılı. Bu fotoğrafı taşları görebilmeniz için özellikle

yakından çektim. Birbiri içinde kaybolmuş ama çok yakından baktığınız zaman taşları seçebiliyorsunuz. Evet, bu gerçekten çok sıradışı bir sanat eseri. Çok hızla lütfen --

Öğrenci: Taşların büyüklüğü ne kadar?

Profesör Diana E.E. Kleiner: Çok küçükler, böyle olmasının nedeni, belli bir mesafeden bakıldığında taşlar bütünleşiyor ve uzaktan boyama resim etkisi yaratıyor. Duvarda asılı iken bu etki, orijinal yerinde göreceğinizden yani daha yakından ve tepeden baktığınızda göreceğinizden olasılıkla daha az. Ama çok hayranlık uyandıran bir çalışma. Olasılıkla Yunan ressamın yaptığı orijinal eser duvara asılıydı ama bu bir evin tabanı için yapılmış bir mozaik – ve ev sahibinin Yunan tutkusunun bir kanıtı.

5. Bölüm. Diğer Pompeii Evleri [00:54:00]

Tabii, bu Pompeii'deki tek mozaik değil; ama tartışmasız, açık farkla en büyüğü ve sanırım bu konuyu çalışan herkes, bunun Yunan ve Roma sanat tarihinin korunagelen en ince işlenmiş mozaiği olduğu konusunda benimle aynı fikirde olacaktır. Ama Pompeii'de bulunanlar da dahil, günümüze kadar ulaşan çok sayıda mozaik var. Size tek bir örnek göstermek istiyorum. Bu en çok sevilen mozaik. Hatta birçok turist bunu İskender Mozaiği'nden daha fazla seviyor ama bu şimdi sit alanında değil; orijinalini görmek için yine Napoli'ye gitmeniz gerekir. Cave Canem Mozaiği olarak bilinen bu mozaik M.S.62 – 79 arasında inşa edilmiş olan Tragedya Şairi'nin Evi'nde (Casa del Poeta Tragico) bulunmuştur. Sanırım dişlerini gösteren saldırgan köpek deyince bunun ne anlama geldiğini burada görüyorsunuz. Bu çok daha basit bir mozaik, sadece üç renk kullanılmış, genelde siyah beyaz renkte *tesserae* yani küçük taşlar kullanılmış. Ama burada bir kırmızı renk görüyorsunuz, sadece köpeğin tasmaında kullanılmış. Bu köpek de, aynen geçen hafta alçı kalıbını gördüğümüz o zavallı köpek gibi zincirle bağlı. Ama burada dişlerini gösteren bu köpeğin korkutucu olması amaçlanmış. Zaten bütün konu da bu; Cave Canem: Dikkat Köpek Var! Yani *vestibulum*'dan öteye izinsiz geçersen ya da hırsızlığa gelmişsen bu köpek sana saldırır, diye uyarıyor. Antik dönemin güvenlik alarmı. Bana bunun evin neresinde durduğu sanırım söyleyebilirsiniz.

Öğrenci: *fauces*'de

Profesör Diana E.E. Kleiner: Aslında evin *vestibulum* kısmında. Daha *fauces*'a gelmeden seni “Dikkat Köpek Var” diye uyarıyor. Pompeii'ye

gidenleriniz şahidim olabilir; orada her yerde, her köşede ve aklınıza gelebilecek her şeyin üstünde hediyelik bir Cave Canem satılır. Kupalar, T-shirtler, çantalar. Her şekilde, boyda bir Cave Canem satın alabilirsiniz. Bende de bir tane var. Ama sadece bir tane..

Size kısaca başka evlerden de söz etmek istiyorum; her birinde sadece birkaç küçük ama önemli noktaya değineceğim. İlk örneğimiz M.Ö. 2. yüzyıl ve sonrasına tarihlenen Menander Evi (Casa del Menandro). Burada planını görüyoruz. Menander Evi, bu derste başka örneklerini de gördüğümüz Helenleştirilmiş *domus* tipinin bir örneğidir. Bunu, peristile bakarak rahatlıkla söyleyebiliyoruz. Diğer özellikleri de gördüğümüz diğer evlerle aynı; her zamanki *fauces*, atrium, *cubiculum*, *tablinum* sistemi, arkada geniş bir peristil, bu peristile açılan yemek odaları. Bu evi ilginç kılan ve size göstermemin nedeni, evlerin zaman içinde, yan arsalar satın alınabildiğinde uğradığı değişimin boyutlarını gözler önüne sermesidir. Bu plana bakarak, ev sahibinin her iki yandaki arsayı satın alarak evin çekirdek kısmına bazı eklemeler yapmış olduğunu söyleyebiliriz. Plan böylece çok daha düzensiz hale gelmiştir. Buraya bir ek, oraya bir ek derken, yapılan yatay eklemelerle simetri ve eksen yok olmuş. Bunun gibi çok ev var. Şehri ziyaret ettiğinizde bu inanılmaz yapıları gezerken bunu da aklınızda bulundurun.

Şimdi, evin bugün nasıl görüldüğüne bakalım. Ev, duvarlarından birinde bulunan bu sandelyede oturan şair resmi nedeniyle Menander Evi olarak isimlendirilmiştir. Peristilin bir bölümü, atrium gibi gerçekten çok iyi korunmuş durumdadır. Burada, *impluvium*'dan da anlayacağınız gibi, atrium'da duruyoruz ve arkadaki bahçeye doğru bakıyoruz. Yine iki yanda buraya açılan *cubicula*'yı ve Faunus Evi'ndeki gibi, peristil dışında da sütun kullanımı olduğu görüyoruz. Bu sütunlar atrium ile bahçe arasındaki *tablinum* adı verilen alandadır. *Stucco*'lu ve yivli ama alt kısımları kırmızı renge değil, duvarlardaki renkle uyumlu olması için parlak sarı renge boyanmış; yani yine evlerde Yunan öğelerinin kullanımına iyi bir örnek görüyoruz. Ev çok iyi durumda korunmuş. Tekrar atrium'dayız. Bu mekana açılan *cubicula*'yı ve duvar resimlerinden bazılarını görüyoruz. Bu da *fauces*'den giriş. Bu örnekte köşeye yerleştirilmiş, evin tanrılarına ayrılan küçük bir kült yeri görüyoruz.

Bu da, çok hızlıca bakacağımız bir başka ilginç ev; Pansa Evi (Casa di Pansa) olarak adlandırılır ve M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenir. Gördüğünüz gibi, peristili ile diğer Helenleştirilmiş *domus* örnekleri gibi çok geniş bir ev. Bunda da diğer evlerde gördüğümüz bütün mekanlar var; *vestibulum*,

fauces, atrium, *cubicula*, kanatlar veya *alae*, *tablinum*, yemek odası; burada bir sürü dükkan. Burada daha önce gördüğümüz örneklerde olduğundan daha fazla, beş, hatta belki altı adet dükkan var ki, bu da evin içinde olup biten hakkında bir ipucu veriyor. Evin peristil kısmına gidersek orada sütunlar arasında bir havuz olduğunu görürüz. “Oo! ne hoş bir havuz, kenarında oturup elinizi ayağınızı suya sokup havuzun keyfini sürebilirsiniz” diye yorum yapmış olabilirsiniz; ama bu kesinlikle öyle bir havuz değil. Bunun bir balık havuzu olduğunu düşünüyoruz. Ama süs balıkları için değil; öndeki dükkanlardan birinde satılacak cinsten balıklar için. Bunun böyle olduğuna inanmamızın sebebi yapılan bilimsel çalışmaların sonuçlarıdır. Uzmanlık alanı Pompeii bahçeleri olan akademisyen Wilhelmina Jashemski tüm akademik kariyerini burada geçirmiş ve çok ilginç bulgular ortaya çıkarmıştır. Bitki köklerinin izlerinden yola çıkarak ve çeşitli uzmanlardan da yardım alarak Pompeii bahçelerinde ne tür bitkiler yetiştirildiğini saptamıştır. Bu çalışmalar bahçelerden bazılarının güzel çiçeklerle dolu hobi bahçeleri olduğunu ama bazılarının da sebze meyve yetiştirildiğini göstermiştir. Ve bu evin bahçesi de yetiştiricilik yapılan bahçelerden biridir. Yani bu bahçede yetiştirilen ürünleri öndeki dükkanlarda satmış olmaları çok mümkün görünmektedir. Sonuç olarak, burada, bazı evlerin aynı zamanda ailenin gelir kaynağı olan iş yerlerine de ev sahipliği yapmış olduğunu anlıyoruz. Pansa Evi bu bakımdan kesinlikle mükemmel bir örnektir. Ayrıca evin çok iyi korunmuş bir peristili vardır. Bunlar balık havuzunun etrafındaki sütunlar; gördüğünüz gibi, bazıları hala üzerlerindeki lon başlıklar ile çok iyi durumda korunmuştur. Sütunlar yivli ve *stucco*'lu, alt kısımları boya ile süslenmiş; gördüğünüz gibi, yer yer korunan boya kalıntıları var.

Çok ilginç bir başka ev ve bu, Pompeii konut mimarlığında görülen sonraki bir gelişim aşamasına ait olması bakımından da bizim için ayrıca önemli olan Marcus Loreius Tiburtinus Evi'dir (Casa di Marcus Loreius Tiburtinus). Hatırlayacaksınız, Tibur, Tivoli'nin eski adıydı, yani Tiburtinus'un depremlerle Vezüv patlaması arasında bir tarihte, yani M.S. 62 ile 79 arasında Tivoli'den Pompeii gelip, bu büyük evi yaptırarak buraya yerleşmiş olması çok mümkün görünmektedir. Faunus Evi gibi, bu da bir bloğun tamamını kaplar; ama gördüğünüz gibi, bu evin sahibi Faunus Evi'nin sahibinden farklı davranmış ve evin yaşam alanını küçük tutup arsanın büyük bir kısmını bahçe olarak değerlendirmiştir. Burada bahçenin bir hobi bahçesi mi, yoksa yetiştiricilik yapılan bir bahçe mi olduğu tam olarak bilmiyoruz. Ama bunun bir hobi bahçesi olduğu düşündürülen ipuçları vardır. Ayrıca evin önünde dükkan olmaması da burada bir üretim

yapılmadığı görüşünü güçlendirir. Yani burada sadece çok kişiselleştirilmiş değil; ayrıca bahçe ve bahçeyi çevreleyen yemek mekanlarının öne çıkarıldığı bir örnek görüyoruz. Burada bu yemek mekanlarından birini görüyoruz.

Bu evin ilginç bir başka özelliği daha vardır. Derse başlarken değindiğim konuya da geri dönmeme olanak sağlayan bir özellik bu. Hatırlayacaksınız, 62 – 79 yılları arasında Pompeiililerin evlerini iki katlı yapmaya, evlerini dikine genişletmeye başladığını söylemiş; Via dell'Abbondanza'daki bir yapıdaki *cenaculae*'yi örnek olarak göstermiştim. İşte burada da aynı şeyi görüyoruz. Yaşam alanı üzerine ikinci bir kat çıkılmış. Burada yaşama alanı küçük olduğu için bu gerekliydi; bu nedenle ev dikey olarak büyütülmüş. Evin restore edilmiş haline dikkatle bakarsak, üst katın pencerelerini ve bu pencerelerin atrium'un *compluvium*'una baktığını görürüz. Gerisi, belirtmeye gerek yok, bahçe. Oldukça iyi korunmuş durumda, gezmesi çok keyifli bir ev. Tiburtinus Evi'nin bahçesindeki harika çardağı, mimari düzenlemeleri görüyorsunuz. Hatta bir de bu muhteşem bir grotto (yapay mağara) var; bu şehir içindeki bir evde değil de, şehir dışında, deniz kenarındaki villalarda görmeyi bekleneceğimiz türden bir şey. Bu da bana evlerle villalar arasında bazı ortaklıklar görmeye başladığımızı düşündürüyor. Bunu söylememin nedeni burada gördüğünüz grotto efektidir; arka planda çakıltaşları görünümü verilmiş siyah boyalı bir duvar, önde iki tane Korinth başlıklı sütun, tepede alınlık ve bu iki mükemmel mitolojik sahne; bunu olasılıkla tanıyacaksınız, Narkissos'u ve sudaki yansımasını görüyorsunuz, o da bu yansımayı hayranlıkla seyrediyor. Burada da Pyramus ile Thisbe miti. Bizim için bunların hangi mitler olduğu değil, Yunan mitleri olması önemlidir. Yani bu da bir Yunan öykünmesidir. Ama asıl önemli nokta, aslında bu grotto benzeri öğeleri Pompeii şehri merkezinde değil, daha ziyade Amalfi Kıyısı gibi yerlerdeki villalarda görüyor olmamızdır. Yani burada ev ve villa arasında bir ortaklık, bir kaynaşma görüyoruz; bu en azından bazı zenginlerin evlerinde, nispeten geç bir aşamada görülen bir durumdur. Yani bu derse adını veren varsıl ve ünlülerin yaşam biçiminde görülen bir özellik.

6. Bölüm: Myster'ler Villası [01:05:59]

Göstereceğim sondan bir önceki yapı çok önemli bir villa, Pompeii'deki Myster'ler Villası'dır (Villa dei Misteri). Ve bu gerçek anlamda bir villadır. Bu villa Tiburtinus Evi'nden sonra güzel bir örnek. Şehir kalabalıklaşmaya başlayınca zengin olanların şehir dışına, banliyölere, ilginç bir şekilde

mezarlıkların bulunduğu yol kenarlarına taşınmaya başladığını görüyoruz. Villalar ve mezarlıklar son derece doğal bir şekilde kaynaşmıştır. Bu önemli villa da bu gelişimin bir parçasıdır. Villa bir dizi yapım evresi geçirmiş; biz burada iki evresinden söz edeceğiz.

Burada evin birinci ve ikinci evrelerine birlikte bakmamız önemli, zira burada çok ilginç bir durum söz konusudur. Üstte villanın girişini görüyoruz, burada peristil, atrium burada ve *tablinum*. Şimdi burada ne olmuş dersiniz? Çok ilginç. Daha önce hep tanımladığımızdan farklı bir dizilim görmemiştik; burada ise *fauces*'den önce peristile giriliyor, sonra atrium'a, ardından *tablinum*'a geçiliyor; Farklı bir dizilim. Bunun bu ev sahibine özgü bir seçim olduğunu düşünebilirsiniz; ama Vitruvius aksini söylüyor. Vitruvius villa tasarımından söz ederken villa ile ev planları arasındaki en büyük farkın villara peristilden girilmesi olduğunu yazar. Burada peristile olan ilginin arttığını görüyoruz. Ve bu peristil çok erken bir örnek; peristil M.Ö. 2. yüzyıl başlarına tarihlenen İkinci Evre'den de erken olan Birinci Evre'ye aittir. Burada ayrıca bir de büyük bir podyum görüyoruz. İkinci Evre'ye geldiğimizde bu podyumdan biraz söz edeceğim.

Bu villanın İkinci Evre'si. Ana mekanlar işaretlenmiş durumda; *fauces* yani giriş, önce peristil ve bu çok geniş bir peristil; evin atrium'u burada, *tablinum* da burada. Burada Vitruvius'un tanımladığı farklı düzenlemeyi görüyoruz. Villanın yüksek bir podyum üzerinde olduğunu da görüyorsunuz. Bu podyumun nasıl olduğunu birazdan göstereceğim. Bu Tivoli gibi, Palestrina gibi yerlerdeki kutsal alanlarda gördüğümüz podyumlarla aynı tipte bir podyum. Podyumun altında, aynı Terracina'daki Jupiter Anxur'da olduğu gibi *cryptoporticus* yani bir alt geçit var; beşiktonozlu, *opus incertum* kaplı betondan yapılmış. Aynen kutsal alanlardaki gibi. Burada neden böyle bir podyum inşa etmişler? Villaya daha ihtişamlı bir görüntü vermek için ve aynı zamanda yol gürültüsünü boğmak için; çünkü ev şehrin dışındaki şehirlerarası yolun yani en işlek caddelerinden birinin üstündeydi. Bu nedenle, evi yükselterek gürültüyü azaltmayı amaçlamışlardır.

Ama bu villada mimarının geleceği açısından en önemli nokta, dış cephe ile ilgilidir. Erken Roma evlerinin, hatta Helenleştirilmiş olanların bile ne kadar dışa kapalı olduğundan, dış görünümünün, belki bir iki sütun eklemesi dışında ne kadar yalın olduğundan söz etmiştik. Burada tamamen yeni bir anlayış görüyoruz. Mimar bu dikdörtgen villa alanın dışına taşan, kavisli elemanlar kullanmış; bir tane burada, daha da önemlisi burada. Bu devasa bir çıkma pencere gibi, hem dışardan bakanlar

için yapıya bir hareket katmış hem de içeride olanlara harika bir deniz manzarasına bakma olanağı sunmuş. Deniz o zamanlar Pompeii'e bugün olduğundan daha yakındı. Yani içerden görülen güzel bir deniz manzarası ve dışardan da dörtgen sınırların dışına taşan bir yapı, öncekilerden tamamiyle farklı bir uygulama.

Bu yapının restore edilmiş görünümü; yapı ikinci evresinde olasılıkla böyle bir yapıydı. Podyum üzerinde olduğunu net bir şekilde görüyorsunuz. Kutsal alanlardaki gibi kemerler, orada da gördüğümüz tip körkemerler var. *Opus incertum* kaplı beton. Ama bu çıkma pencerenin yarattığı farka bakın. Duvarlarda açıklıklar, büyük pencereler var. Artık o küçük yarık pencereler yok; onların yerine büyük panoramik pencereler var. Gerisi aynı. *Compluvium*, peristil , her şey Helenleştirilmiş *domus* 'daki gibi. Ama burada mimarının geleceğine bakıyoruz.

Bu Myster'ler Villası'nın bugünkü durumu. Burada körkemerleriyle büyük podyumu ve evin bir bölümünü görüyorsunuz. Bakın ev ne kadar açık bir ev. Bu şimdilik villaların bir özelliği. Bir villa yaptığınızda bunun şehir içinekilere kıyasla daha çok açıklığa sahip olmasını istersiniz. Ama bu aynı zamanda bir bütün olarak mimari için önemli bir gelişimdir. Bu, peristilli avludan bir görünüm. Gördüğümüz diğer peristilli avlulardan biraz farklı; sütunlar bir duvar içine oturtulmuş, farklı bir düzenleme. Myster'ler Villası, İtalya'daki daha başka birçok yer gibi, düğünlerden sonra insanların gelip fotoğraf çektirmeyi sevdiği bir yer. Yani özellikle hafta sonlarında orada etrafta gelinler, damatlar, fotoğrafçılar görürseniz, şaşırmayın. O gün bu gelin ve damadın fotoğrafını çeken bir sürü insan vardı, ben de bu mutlu günlerinde onların bu resmini çektim.

Son bir evden, aslında bu evdeki bir mozaikten kısaca söz ederek dersi sonlandırmak istiyorum. Bu, adını hala orada bulunan sıradışı çeşmeden almış olan Büyük Çeşme Evi (Casa della Fontana Grande). Depremle Vezüv patlaması arasına yani 62 -79 yılları arasına tarihlenir. Çok iyi durumda korunmuştur. Burada perdenin sağında görüyorsunuz. Burada bu usta sanatçıların her tür yüzeyi mozaikle kaplayabileceğini görüyoruz. Burada mozaik, gördüğünüz gibi, eğimli bir yüzeye yapılmıştır. Yine, İskender Mozaığı'ndeki gibi, çok renkli *tesserae* kullanılmıştır. Burada su varken kimbilir ne kadar hoş görünüyordu. Aslında Malibu'da Getty Villası'nda bu çeşmenin bir kopyası var; perdenin solunda bu kopyayı görüyorsunuz.

Getty Villası – biraz Disneyland'ı andırıyor ama bir Roma villasının neye benzediği konusunda fikir sahibi olabileceğiniz en iyi yer; hatta Roma'da görebileceklerinizden bile daha iyi. Bu kopya villa, Herculaneum'da ortaya çıkarılmış bir villaya dayanarak tasarlanmış; Herculaneum'daki Papyri Villası'na. Sonra bu çeşme gibi seçme başka unsurlar eklenmiş. Pompeii'dekinden farklı olarak buradaki çeşmede su var. Yani eski halini gözünüzde canlandırabilirsiniz. Bu dersin ödev konularından biri de, Papyri Villası'nın Getty Müzesi'ndeki kopyası yardımıyla tanıtılması olacak.

Önümüzdeki ders Herculaneum'a geçeceğiz. Oradaki insanların yaşantısından, depremle Vezüv patlaması arasındaki tarihlerde inşa edilen evlerinde örnekler vereceğiz; ve Roma duvar resim sanatındaki Birinci ve İkinci stillerle ilgili konuşmamıza başlayacağız. Evlerin iç dekorasyonunda önemli bir yere sahip olan ve mimari betimlemelerin sıklıkla kullanıldığı resim sanatı üzerine birkaç ders yapacağız. Bu resimler sayesinde yapılar hakkında bildiklerimizden daha fazlasını öğrenme olanağımız olmuştur. Herkese teşekkür ederim.

[transcript sonu]

[başa dön](#)